

JOANNA WNEK-GOZDEK
JOLANTA MAĆKOWICZ

ZNACZENIE KOMPETENCJI CYFROWYCH POLSKICH (EURO)DZIADKÓW W PODTRZYMYWANIU RELACJI Z WNUKAMI

*Każdy musi mieć dostęp zarówno do dziadków, jak i wnuków,
aby być w pełni człowiekiem.*

Margaret Mead

WPROWADZENIE

Wejście Polski w struktury Unii Europejskiej spowodowało wzrost ruchów migracyjnych o charakterze ekonomicznym (Zięba, 2008). Były one, w przeciwieństwie do poprzednich migracji, podejmowane dobrowolnie. Wynikały one z dysproporcji zatrudnienia i wynagrodzenia między krajem dotychczasowego zamieszkania a krajem poszukiwania pracy. Migracje poszczególnych członków rodzin z czasem przeradzały się w migracje całych rodzin. Decyzje te podejmowane były w celu zachowania więzi między partnerami oraz dziećmi. Postępujący rozwój komunikacji lądowej i powietrznej oraz rozwój nowoczesnych technologii stanowił dla młodych pokoleń znaczący czynnik ułatwiający decyzję o migracji.

Dr JOANNA WNEK-GOZDEK – Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Pedagogiki, adres do korespondencji: ul. Ingardena 4, 30-060 Kraków; e-mail: joanna.wnek-gozdek@up.krakow.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4049-5872>

Dr hab. JOLANTA MAĆKOWICZ, prof. UKEN – Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Pedagogiki; adres do korespondencji: ul. Ingardena 4, 30-060 Kraków; e-mail: jolanta.mackowicz@up.krakow.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4067-2384>.

Według danych GUS w 2022 r. emigracja Polaków na pobyt stały wynosiła 13,6 tys. (GUS, 2023a). Skala migracji czasowej była znacznie większa. Pod koniec 2022 r. poza granicami Polski przebywało czasowo ok. 1 523 tys. stałych mieszkańców. W krajach członkowskich Unii Europejskiej znajdowało około 867 tys. Najwięcej naszych rodaków w 2022 roku zanotowano w Wielkiej Brytanii (446 tys.), Niemczech (411 tys.), Holandii (116 tys.), Irlandii (87 tys.) oraz w Norwegii (77 tys.) (GUS, 2023b).

Tabela 1. Kierunki migracji na pobyt stały w latach 2020–2023

Lata	Niemcy/ RFN-NRD	Wielka Brytania	Stany Zjednoczone	Kanada	Irlandia	Holandia (Niderlandy)
2020	2588	2102	368	96	343	968
2021	3722	2655	547	116	490	1169
2022	3913	3493	628	140	589	961
2023	3098	2227	542	145	418	652

Źródło: GUS, 2023a.

Migracje zarobkowe niosą ze sobą różnego rodzaju konsekwencje. Jedną z nich jest wzrost dzieci urodzonych za granicą, których co najmniej jedno z rodziców jest obywatelem polskim (GUS, 2023c). Widoczne jest to w Wielkiej Brytanii, w Holandii i Norwegii. W Anglii i Walii w latach 2005–2019 urodziło się 263 tys. dzieci Polek. W Niemczech między rokiem 2000 a 2019 urodziło się ponad 789 tys. dzieci, których ojciec miał polskie obywatelstwo. We Włoszech liczba dzieci urodzonych z polskim obywatelstwem w latach 2000–2018 wyniosła 9 tys. W Holandii mówi się już o drugiej generacji migrantów z pochodzeniem polskim – w 2019 r. wynosiła ona 409 tys. osób. Połowa z nich miała oboje rodziców polskiego pochodzenia. W Norwegii w 2020 r. liczba migrantów wynosiła 143 tys. a w Danii od 2007 do 2019 r. przyszło na świat 69 tys. dzieci z polskimi korzeniami (GUS, 2020b).

Należy zaznaczyć, że za każdą z tych liczb kryje się „pęknięta” struktura rodziny, relacje na odległość, a także tęsknota i osamotnienie seniorów, którzy pozostali w Polsce i często nie potrafią się odnaleźć w nowej sytuacji. Podejmują oni różne działania mające na celu podtrzymanie utraconego kontaktu z wnukami i zbudowanie więzi. Jak zauważają badacze, „najważniejszą rolą dziadków jest utrzymanie systemu rodzinnego jako całości” (Szatur-Jaworska, Błędowski i Dziegłewska, 2006, s. 99–100). Celem artykułu jest ukazanie form podtrzymywania relacji przez polskich seniorów z wnukami mieszkającymi za granicą z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

1. (EURO)DZIADKOWIE W RELACJI Z WNUKAMI

Wraz ze zjawiskiem migracji w literaturze socjologicznej pojawiła się kategoria tzw. latającej babci, oznaczająca seniorki, które cyklicznie wylatują do krajów emigracyjnych w celu opieki nad wnukami. Udział dziadków w rozwoju najmłodszego pokolenia jest bardzo ważny, zwłaszcza obecnie, gdy rodzice są zmuszeni większość czasu poświęcać aktywności zawodowej. To dziadkowie w głównej mierze czują się odpowiedzialni za zaspokojenie potrzeb emocjonalnych i za budowanie więzi z dzieckiem, ponadto odgrywają oni szczególną rolę wobec wnuków – przekazują im zasady moralne, a także dziedzictwo rodziny i obyczaje (Szatur-Jaworska, Błędowski i Dzięglewska, 2006). Próbuje „zarazić” wnuki rodzinną tradycją (Wilk, 2000). Zaangażowanie dziadków w wychowanie wnuków „kształtuje szczególny rodzaj więzi korzystnej dla obu stron. Jest to skarb cenny zarówno dla wnuków [...], jak i dla starszego pokolenia, które czerpie z tej relacji energię, świeżość oraz bogactwo różnorodnych przeżyć i wzruszeń” (Maćkiewicz, 2017, s. 75).

Anne Gauthier na podstawie wyników badań opracowała klasyfikację dziadków ze względu na stopień zaangażowania seniorów w wychowanie wnuków.

Wyszczególniła następujące kategorie:

- bierni dziadkowie (quasi-bierni i nieobecni);
- edukacyjni podwykonawcy;
- specjaliści „klubowi” zapewniający najmłodszemu pokoleniu rozrywkę;
- „wpajający korzenie” (2002, s. 295–307).

Wśród (euro)dziadków największą grupę stanowią edukacyjni podwykonawcy i ci, którzy robią wszystko, co w ich mocy, aby podtrzymać u wnuków polską kulturę i tożsamość oraz dać im poczucie przynależności do wspólnoty rodzinnej.

W literaturze pojawia się też inny podział, autorstwa Nauma Chmielnickiego. Dotyczy on podziału stylów związanych z pełnieniem roli dziadka:

- styl formalny ograniczający kontakty do tego, „co należy”, oraz rozgraniczenie roli rodzicielskiej z rolą dziadków;
- styl „zastępczych rodziców”, gdy dziadkowie wypełniają role rodzicielskie wobec swoich wnuków;
- rola „krynicy mądrości rodzinnej”, która polega na przekazywaniu tradycji rodzinnych;
- postawa rozrywkowa, czyli kontakty oparte na zabawie oraz wzajemnej satysfakcji;
- rola „życzliwych Mikołajów” oznacza rzadki kontakt z wnukami, obdarowywanie od czasu do czasu prezentami (Szatur-Jaworska, Błędowski i Dzięglewska, 2006).

Eurodziadkowie – jeśli tylko mają możliwość częstszego kontaktu z wnukami – przyjmują rolę „krynicy mądrości rodzinnej” oraz postawę rozrywkową, opierając kontakty z wnukami na zabawie oraz wzajemnej satysfakcji z podtrzymywanych relacji.

Zdaniem Łukasza Krzyżowskiego część polskich seniorów wykazuje większą otwartość i akceptację wobec zmian niż młodsze pokolenie. Wynika to z faktu, że mają dorosłe dzieci i wnuki na migracji. Seniorzy, odwiedzając ich, poznają odmienne kultury i style życia (Krzyżowski, 2013). Jednym z takich przykładów jest 94-letnia Anna Kusiak, autorka popularnego profilu na Instagramie „Życie zaczyna się po 90”. Wyjazd do Wielkiej Brytanii zmienił jej perspektywę na życie (Wojciechowska, 2021).

Budowanie i podtrzymywanie relacji międzygeneracyjnych na odległość nie jest łatwe. Często barierę stanowi nieznajomość języka (polskiego w przypadku wnuków i obcego w przypadku dziadków). Drugim ważnym ograniczeniem jest brak kompetencji cyfrowych czy też odpowiedniego sprzętu i wsparcia. Według raportu Wykluczenie społeczno-cyfrowe w Polsce (Bartol, Herbst i Pierścińska, 2021) Polacy, którzy nie używają nowoczesnych technologii, uzasadniają to brakiem potrzeby korzystania z Internetu, co w połączeniu z brakiem wiedzy na temat możliwości wykorzystania sieci jest poważną barierą (Tomczyk i in., 2023). Potrzeba kontaktu z wnukami mieszkającymi za granicą była najważniejszym czynnikiem motywującym, który pozwalał rozpocząć zarówno naukę korzystania z nowych technologii, jak i języka obcego, w wielu przypadkach od podstaw.

Kompetencje cyfrowe pozwalają seniorom korzystać z różnych form budowania relacji na odległość. Marta Majorczyk, doradca rodzinny z Anglii, proponuje Polonii następujące sposoby podtrzymywania bliskich relacji z dziadkami pozostałymi w Polsce:

- wspólne oglądanie z dzieckiem zdjęć, na których są dziadkowie;
- słuchanie przez dziecko nagrań przygotowanych przez dziadków;
- rozmowy telefoniczne, rozmowy przez Skype umożliwiające oglądanie wnuków i dziadków;
- prowadzenie prywatnego bloga;
- założenie konta na darmowym serwisie do przechowywania i publikowania zdjęć i filmów;
- wizyty u wnuków, w miarę możliwości przynajmniej dwa razy do roku;
- wzajemne obdarowywanie się prezentami i paczkami;
- spędzanie wspólnie wakacji (Stępniewska, 2017).

Każda z rodzin poza wspomnianymi formami kontaktu międzygeneracyjnego wypracowuje indywidualne sposoby podtrzymywania bliskości.

2. KOMPETENCJE CYFROWE

Kompetencje stanowią składową wiedzę, umiejętności i postaw właściwych dla danego obszaru. Kompetencje cyfrowe są wymieniane wśród ośmiu kompetencji przyszłości. Najczęściej są definiowane jako zestaw dwóch kompetencji: „informatycznych – związanych z umiejętnością wykorzystywania komputera i innych urządzeń elektronicznych, posługiwania się internetem oraz korzystania z różnego rodzaju aplikacji i oprogramowania” oraz „informacyjnych obejmujących umiejętności wykorzystywania komputerów do uzyskiwania, oceny, przechowywania, tworzenia, prezentowania i wymiany informacji oraz do porozumiewania się za pośrednictwem Internetu” (Tarkowski i in., 2015). Dynamiczny postęp technologiczny wymusza nieustanne doskonalenie tych kompetencji. Leopoldo Abad wyszczególnia trzy poziomy doskonalenia umiejętności cyfrowych: kompetencje cyfrowe (*digital competence*) – rozumiane jako uniwersalne umiejętności związane z wyżej wspomnianymi aktywnościami; praktyczne zastosowanie (*digital use*) w codziennym życiu oraz transformację (*digital transformation*). Ich istotą jest umiejętność kreatywnego i innowacyjnego wykorzystania technologii w celu przeprowadzenia znacznych zmian w obszarach życia osobisty i społecznego (Abad, 2014). Unijny raport Dig-Comp 2.2 uwzględnia pięć obszarów, w których kompetencje cyfrowe są aktywizowane: umiejętność korzystania z informacji i danych, komunikacja i współpraca, tworzenie treści cyfrowych, bezpieczeństwo oraz rozwiązywanie problemów i dwadzieścia jeden kompetencji szczegółowych. Oceniane są one na kilku poziomach (Vuorikari, Kluzer i Punie, 2022). Biegłość w tych kompetencjach jest podstawą e-integracji osób starszych. Niestety mimo podejmowania wielu inicjatyw na rzecz podnoszenia świadomości znaczenia kompetencji cyfrowych w społeczeństwie oraz tworzenia różnorodnych ofert edukacyjnych z tego zakresu, nadal poważną barierą jest brak motywacji do zdobywania nowych umiejętności (Tomczyk i in, 2019; Blažič i Blažič, 2020; Adamczyk i Betlej, 2021).

Koncepcja aktywnego starzenia się (*active aging*) zakłada, że gwarancją jakości życia seniorów jest utrzymanie różnych form aktywności i zaangażowania. Jest to możliwe dzięki edukacji, której celem jest aktualizowanie i uzupełnianie wiedzy, zdobywanie nowej wiedzy i umiejętności, nabywanie nowych relacji, czyli inkluzja społeczna, oraz zachowanie poczucia niezależności dzięki umiejętności samodzielnego rozwiązywania problemów (Richert-Kaźmierska i Forkiewicz, 2013). Edukacja ta może mieć różny charakter pozaformalny i nieformalny, stacjonarny oraz zdalny.

3. ZAŁOŻENIA METODOLOGICZNE

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie różnych form podtrzymywania relacji z wnukami przez polskich seniorów z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Kompetencje te zdobywane są poprzez edukację pozaformalną i nieformalną. Współcześnie są one ważnym czynnikiem jakości życia najstarszego pokolenia, zwłaszcza w sytuacji (euro)sieroctwa.

W badaniach autorki artykułu dążyły do ustalenia, jakie znaczenie mają kompetencje cyfrowe w podtrzymywaniu relacji z wnukami mieszkającymi za granicą.

Zaprezentowane wyniki badań są częścią szerszych badań prowadzonych nad zjawiskiem eurosieroctwa polskich seniorów.

Zastosowaną metodą było zbiorowe studium przypadku (*multi-case study*) (Stake, 2009) w połączeniu z wywiadem pogłębionym. Badaniami objęto 14 seniorów, których wnuki mieszkają za granicą. W doborze próby zastosowano metodę kuli śnieżnej. Pierwszymi narratorami byli słuchacze Uniwersytetu Trzeciego Wieku (dalej: UTW). Oni wskazywali kolejne osoby, które wyrażały chęć udziału w badaniach i spełniały założone przez badaczy warunki.

Tabela 2. Charakterystyka badanych przypadków

Lp.	Płeć	Wiek	Kraj migracji	Osoby na migracji
1.	M	60	Hiszpania	syn, synowa, wnuczka (urodzona na obczyźnie)
2.	K	65	Australia	syn, 2 wnuków, wnuczka (urodzeni w Polsce)
3.	K	65	Anglia	syn, synowa, 3 wnuki (urodzeni w Polsce)
4.	K	65	Irlandia	syn, synowa, 2 wnuczki (urodzone w Polsce i na obczyźnie)
5.	K	66	Szwajcaria	2 synów, synowe, 4 wnuków (urodzeni na obczyźnie)
6.	K	66	Szwecja	córka, 2 wnuków (urodzeni na obczyźnie)
7.	K	68	Belgia	syn, synowa, wnuk i wnuczka (urodzeni na obczyźnie)
8.	K	68	Niemcy	córka, wnuk (urodzony w Polsce)
9.	K	69	Anglia	córki, 2 wnuków (urodzeni na obczyźnie)
10.	K	69	USA	córka, wnuk i wnuczka (urodzeni na obczyźnie)

11.	K	70	Anglia	córka, wnuczka (urodzona na obczyźnie)
12.	K	73	Włochy	córka, wnuk i wnuczka (urodzeni na obczyźnie)
13.	M	66	Norwegia	córka, zięć, wnuk (urodzony w Polsce)
14.	M	74	Niemcy	syn, synowa, 2 wnuczki (urodzone w Polsce)

Źródło: badania własne.

Wszyscy uczestnicy zostali poinformowani o celu i szczegółach badania, o zasadzie dobrowolnego udziału oraz o możliwości wycofania się na każdym jego etapie.

4. ANALIZA UZYSKANYCH WYNIKÓW BADAŃ

Edukacja, w każdej formie, jest jednym z głównych czynników gwarantujących przystosowanie się do zmieniającej się rzeczywistości, w tym przemian technologiczno-komunikacyjnych i cyfryzacji. W przypadku seniorów doświadczających migracji najbliższych osób proces ten jest bardziej skomplikowany. W takiej sytuacji należy dostosować się do zachodzących przemian cywilizacyjnych oraz do zmian w życiu osobistym. Badani, poszukując kontaktu z wnukami, uczyli się korzystać z nowych technologii, takich jak: komputer, tablet czy smartfon. Do rozmów wykorzystywali różnego rodzaju komunikatory.

Koleżanka pokazała mi swoją komórkę z dużym ekranem. Na takim ekranie przyjemnie oglądać zdjęcia. Kupiłam sobie podobną, koleżanka nauczyła mnie obsługi. Teraz dokładnie widzę wnusię, jak mi fotki z Anglii wysłała (K 69; Anglia).

Na zajęciach na UTW „oswoiłam” komputer i dzięki zdobytej tam wiedzy mogłam wejść na stronę www przedszkola i zobaczyć, co robią w danej chwili moje wnuki mieszkające w USA (K 69; USA).

Najpierw dzwoniliśmy do siebie, ale to się związało z kosztami, więc syn zainstalował mi WhatsAppa na telefonie. Nie przypuszczałam, że to może być takie proste w obsłudze (K 64; Australia).

Na zajęciach z UTW zakładaliśmy konta na FB. Do rozmów z bliskimi wykorzystujemy Messengera. Jest bardzo intuicyjny i mam go podłączonego do konta. Dzięki FB jestem w stałym kontakcie z dziećmi i znajomymi z UTW (K 65; Anglia).

Dzięki Skype'owi oglądałam kąpiele, gaworzenie maleńkiej wnuczki. Teraz chodzi już do przedszkola. Wspólnie uczymy się wierszyków, śpiewamy piosenki. Jest mi smutno, że nie mogę wnusi przytulić, lecz to i tak lepsze niż zdjęcia (K 65; Irlandia).

Nauczyłam się korzystać z komputera i dzięki Skype'owi oglądam, jak wygląda życie w domu tam. Córka często pokazuje mi, co zrobiła, bo ona teraz zajmuje się rękodziełem. Wiadomo, brakuje bezpośredniego kontaktu, ale to zawsze lepsze niż zdjęcia (K 68; Niemcy).

Dziadkowie pozostający w Polsce nie tylko zadowolają się oglądaniem wnuków na szklanych ekranach czy fotografiach. Chcą z nimi pozostawać w kontakcie słownym. Niestety nie zawsze mogą rozmawiać z najmłodszym pokoleniem w ojczystym języku. Zdarza się, że wnuki nie chcą uczyć się polskiego, wykazują jedynie bierną znajomość lub szybko w ramach akulturacji zapominają polskie słownictwo (Maćkowicz i Wnęk-Gozdek, 2018). W takiej sytuacji to dziadkowie podejmują trud opanowania języka obcego, nierzadko „od zera”, którym się porozumiewa najmłodsze pokolenie.

Od kilku lat chodzę na angielski, ściągnęłam sobie na komórkę aplikację Duolingo. Wnuki słabo mówią po polsku, to babcia wzięła się za naukę, żeby móc z nimi porozmawiać (K 65; Anglia).

Nie potrafię się pogodzić z tym, że jedyna wnuczka mnie nie rozumie. I choć mam 70 lat, chcę się nauczyć podstaw angielskiego, żeby choć trochę mnie rozumiała, kiedy przyjedzie następnym razem do Polski, zapisałam się na kurs, korzystam z materiałów wysyłanych mailowo przez nauczyciela i daje mi to sporo satysfakcji (K 70; Anglia).

Jestem zła, że syn, synowa zaniedbali naukę języka ojczystego, no ale, co mogę zrobić, chcę mieć z nimi jakiś kontakt. Kupiłam słownik francuskiego i trochę się uczę, choć głowa już słabsza do nauki. Jak rozmawiam z wnukami na Messengerze, to zdarza mi się korzystać z tłumacza (K 68; Belgia).

Wnuki bardzo słabo mówią po polsku. Córka stara się w domu mówić do nich po polsku, ale z ojcem rozmawiają tylko po włosku. Bariera językowa przeszkadza mi w spontanicznej rozmowie. Nie mam z nimi takiej bliskiej relacji, jakbym chciała. W końcu syn zainstalował mi na komórce tłumacza Google. I tak, siłą rzeczy, człowiek uczy się pojedynczych słów, zwrotów (K 73; Włochy).

Edukacja nieformalna seniorów jest wspierana przez oferty z zakresu edukacji pozaformalnej, w tym z UTW na czele. Badani seniorzy korzystają z wszelkich możliwości, które im stwarza to środowisko, zwłaszcza tych dotyczących nauki

języków obcych i użytkowania/stosowania nowoczesnych technologii informacyjnych. Jak wynika z różnych raportów, kursy te są najczęściej wybierane przez słuchaczy UTW (Gołdys i in., 2012).

Polscy dziadkowie starają się opanować język angielski także po to, aby usprawnić podróżowanie do rodziny mieszkającej poza granicami kraju.

Uczę się podstaw angielskiego na UTW, zawsze to łatwiej w podróży, a dość często kursuję między Polską a Szwecją. Wnuki bardzo sprawnie posługują się angielskim. Ich ojciec pochodzi z Nigerii (K 66; Szwecja).

Poza tym są (na UTW) osoby o różnych profesjach, można wymienić doświadczenia. Koleżanka pomogła mi przy wyjeździe do synów, pokazała, jak znaleźć najlepsze połączenie lotnicze i zamówić bilety online (K 66; Szwajcaria).

Kompetencje cyfrowe pozwalają eurodziadkom na podtrzymywanie kontaktów z wnukami. Mają one różnorodny charakter i dają możliwość realizowania wobec wnuków różnych funkcji, np. socjalizacyjnych, opiekuńczych, wychowawczych, edukacyjnych.

Komputer pozwolił nam wspólnie spędzać weekendy i święta. Jeśli córka i wnuk nie dadzą rady przyjechać do Polski, to włączamy komputer i wspólnie świętujemy, kolędujemy (M 74; Niemcy).

Z wnukiem jestem bardzo zżyty. Wnuk interesuje się grą w szachy. Jak był w Polsce, graliśmy regularnie. Teraz umawiamy się na partyjkę online. Wnuk podsyła mi linki do materiałów szkoleniowych, które znajduje w sieci. I tak wspólnie podnosimy swoje umiejętności. Poza tym jesteśmy w stałym kontakcie przez Messengera. Na bieżąco relacjonuje mi, co się u niego ciekawego dzieje (M 66; Norwegia).

Zachowanie polskiej tradycji oraz nauka i utrwalanie ojczystej mowy jest jednym z najważniejszych zadań badanych. Jeśli to tylko możliwe starają się rozmawiać z wnukami po polsku, wysyłają im bajki, książki i materiały do nauki, jednak i ten aspekt kontaktu jest realizowany z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.

To niesamowite, ale wnuczek naprawdę wsłuchuje się zafascynowany i czeka na wieczorne czytanie bajek (przez Skype). Razem ustalamy, co będziemy czytać (K 65; Australia).

Na UTW przygotowujemy występy kabaretowe, wystawiamy bajki, np. Tuwima, Brzechwy. Jeździmy potem po przedszkolach, hospicjach. Zdjęcia, filmiki z tych występów przesyłam wnukom do Stanów. Dla nich to takie zabawne lekcje polskiego „na wesoło z udziałem babci” (K 69; USA).

Czasem realizacja funkcji opiekuńczych przyjmuje bardzo kreatywne formy, o czym świadczą znalezione w sieci wypowiedzi polskich eurodziadków.

Zdarzały się takie sytuacje, że syn [...] dzwonił do mnie, abym na chwile przypilnował wnuczkę. I odpalaliśmy Skype'a, on szedł do drugiego pokoju, a ja przez dwie godziny jej opowiadałem, śpiewałem i tańczyłem przed ekranem, a ona klaskała (M 60; Hiszpania).

Rola babci i dziadka na odległość z pewnością nie jest łatwa. Posiadając odpowiednie kompetencje cyfrowe, można tę rolę realizować prościej, bo zawsze znajdzie się jakiś sposób, aby móc pielęgnować tę wyjątkową więź i tworzyć ponadnarodowe mosty komunikacyjne.

5. DYSKUSJA

Od chwili wejścia Polski do Unii Europejskiej emigracja młodego pokolenia stała się jednym z powszechnie akceptowanych sposobów życia. Sytuacja ta zmusiła starsze pokolenie do zmiany postrzegania więzi rodzinnych (Nowakowska, 2016). Z jednej strony należy podkreślić, że migrowanie dorosłych dzieci i wnuków zaburza dotychczasową strukturę rodziny i proces wypełniania ról babci i dziadka przez seniorów, co niewątpliwie już samo w sobie jest dla seniorów trudną sytuacją. Jednak z drugiej strony przeprowadzone badania wskazują, że istnieje duża determinacja polskich dziadków, aby utrzymać i pielęgnować więzi z wnukami, pomimo odległości, która ich dzieli, i różnorodnych indywidualnych ograniczeń. Kompetencje cyfrowe pomagają w budowaniu relacji z wnukami mieszkającymi za granicą.

Badani wykazywali się różnymi kompetencjami cyfrowymi.

W ramach pierwszego obszaru kompetencji, tj. Informacje i dane,

- identyfikowali swoje potrzeby informacyjne dotyczące nowoczesnych komunikatorów (Skype, Messenger, WhatsApp);

- wyszukiwali i filtrowali w środowiskach cyfrowych strony instytucji (przedszkola), translatorów;

- przeglądali materiały pod linkami wysłanymi przez wnuki.

W ramach drugiego obszaru kompetencji, tj. Komunikacja i współpraca,

- komunikowali się z wnukami z wykorzystaniem technologii cyfrowych;

- dzielili się informacjami i zasobami z wykorzystaniem technologii cyfrowych (zdjęcia, wpisy na FB).

W ramach piątego obszaru, tj. Rozwiązywanie problemów,

- twórczo wykorzystywali technologie cyfrowe (czytali bajki, pilnowali dzieci, uczestniczyli w pielęgnacji);

– rozpoznawali braki w zakresie kompetencji cyfrowych (uczyli się od swoich rówieśników i w ramach zorganizowanych ofert edukacyjnych UTW, kursy) (Carretero Gomez, Vuorikari i Punie, 2017).

Jak wynika z badań prowadzonych na świecie (zob. Wyatt i in., 2003; Selwyn i in. 2003), osoby starsze wykazują duże zainteresowanie użytkowaniem nowoczesnych technologii (*Information and Communication Technologies – ICT*) w celu komunikowania się z rodziną. Badani seniorzy podejmowali różne wyzwania, aby mieć lepszy kontakt z wnukami. Jednym z nich była edukacja obejmująca naukę języka obcego (nierazko „od zera”), a także naukę obsługi nowoczesnych urządzeń (komórek, komputerów) oraz portali społecznościowych, programów do komunikowania się lub uczenia się języków obcych. Yuval Noah Harari (2020) zauważa, że współczesna edukacja powinna opierać się na „czterech K” – krytycznym myśleniu, komunikacji, kooperacji i kreatywności. Uściślając, ważne jest, aby się skupiała na zdolności radzenia sobie ze zmianą, uczeniu się nowych rzeczy i zachowywaniu równowagi psychicznej w nieznanych sytuacjach. Edukacja badanych eurodziadków wpisuje się w realizację wysuniętych przez izraelskiego historyka postulatów.

Ciekawym zagadnieniem są postawy i indywidualne motywacje eurodziadków związane z użytkowaniem IT. Pomocną w zrozumieniu opisywanej rzeczywistości może być teoria akceptacji i użytkowania technologii (*Unified Theory of Acceptance and Use of Technology – UTAUT 2*). Uwzględnia ona wiele czynników motywujących, a także demotyujących. Wśród nich podaje się:

- oddziaływania otoczenia społecznego – w tym przypadku UTW, znajome;
- porównanie oczekiwanego nakładu kosztów i wysiłku z przewidywanymi efektami i korzyściami – podtrzymanie więzi i bliskości emocjonalnej z wnukami;
- ocena warunków towarzyszących podejmowanemu działaniu, koszty i wartość ewentualnej inwestycji;
- hedonistyczne nastawienia – korzystanie z IT przynosi wiele satysfakcji i przyjemności;
- nawyki ukształtowane w toku życia – ciekawość i otwartość na nowe doświadczenia, a także aktywne radzenie sobie z powstałymi problemami (Venkatesh, Thong i Xu, 2016).

Skala migracji zarobkowej powoduje dynamiczne poszerzanie się grona samotnych osób w wieku senioralnym (Gaweł, Madej-Babula i Urlińska, 2014). Wprawdzie główną motywacją dla seniorów (eurodziadków) było opanowanie obsługi komputera i nauka języka w celu podtrzymywania więzi z wnukami, to jednak badani zauważają, że uczestnictwo w różnych formach edukacji pozwoliło im rozwinąć więzi społeczne i wpłynęło na integrację społeczną. Seniorzy przyznają, że jednym z czynników mobilizujących ich do zdobywania nowych kompetencji cyfrowych, a także przełamywania subiektywnych i obiektywnych barier są ich rówieśnicy, bardziej zaawansowani w cyfrowej wiedzy.

WNIOSKI

Przeprowadzone badania wskazują, że polscy dziadkowie chcą się uczyć języka obcego i zdobywać umiejętności korzystania z nowoczesnych technologii komunikacyjnych w celu podtrzymania, a czasem nawiązania relacji z wnukami mieszkającymi za granicą.

W tym zakresie priorytetowe okazało się rozwijanie kompetencji cyfrowych. Opanowanie obsługi nowoczesnych technologii, takich jak Skype, WhatsApp czy YouTube, oraz komputera, zwłaszcza gdy nigdy wcześniej z nich nie korzystali, było poważnym wyzwaniem. Również nauka języka obcego od podstaw nie jest łatwa (niezależnie od wieku) i wymaga silnej motywacji oraz samodyscypliny. Ta wytrwałość osób starszych w dążeniu do celu – pomimo różnych trudności i ograniczeń – dobitnie pokazuje, jak ważny jest dla nich kontakt z wnukami. Badane przypadki stanowią pozytywne przykłady adaptacji do nowych ról – eurodziadków.

Edukacja podejmowana przez starsze osoby motywuje je do testowania nowych aktywności w zakresie cyfrowego środowiska i – co najważniejsze – chroni przed izolacją społeczną (Bradbrook i Fish, 2004), a to ma bezpośrednie przełożenie na jakość życia i poczucie sensu. Formy komunikowania się z bliskimi dzięki takim rozwiązaniom technologicznym, jak połączenie wideo (Skype, Messenger, WhatsApp) dają seniorom możliwość kontaktu z bliskimi „twarzą w twarz”, co zmniejsza poczucie osamotnienia i chroni dobrostan psychiczny.

BIBLIOGRAFIA

- ABAD, L. (2014). Diseño de programas de e-inclusión para al fabetización mediática de personas mayores. *Comunicar*, 21(42), 173–180. <http://doi.org/10.3916/C42-2014-17>
- ADAMCZYK, M., i BETLEJ, A. (2021). Social Determinants of Digital Exclusion in an Ageing Society. The Case of Poland. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 8(3), 122–135. [http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3\(7\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2021.8.3(7))
- BARTOL, A., HERBST, J., i PIERŚCIŃSKA, A. (2021). *Wykluczenie społeczno-cyfrowe w Polsce. Stan zjawiska, trendy, rekomendacje*. Warszawa: Fundacja Orange i Orange Polska.
- BLAŽIČ, B. J., i BLAŽIČ, A. J. (2020). Overcoming the Digital Divide With a Modern Approach to Learning Digital Skills for the Elderly Adults. *Education and Information Technologies*, 25, 259–279. <https://doi.org/10.1007/s10639-019-09961-9>
- BRADBROOK, G., i FISHER, J. (2004). *Digital Equality: Reviewing Digital Inclusion Activity and Mapping the Way*. Stroud: Wydawnictwo Citizens Online
- CARRETERO GOMEZ, S., VUORIKARI, R., i PUNIE, Y. (2017). *DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens With Eight Proficiency Levels and Examples of Use*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- GAWEL, A., MADEJ-BABULA, M., i URLIŃSKA, M. M. (2014). Eurosieroctwo seniorów a jakość ich życia – nowe wyzwania dla pedagogiki społecznej. *Studia Edukacyjne*, 32, 135–145.
- GAUTHIER, A. (2002). The Role of Grandparents. *Current Sociology*, 50(2), 295–307. <https://doi.org/10.1177/0011392102050002623>

- GUS (2020a). *Jakość życia i kapitał społeczny w Polsce. Wyniki badania spójności społecznej 2018*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/jakosc-zycia-i-kapital-spoeczny-w-polsce-wyniki-badania-spojnosci-spoecznej-2018,4,3.html>
- GUS (2020b). *Sytuacja demograficzna Polski do 2019 r. Migracje zagraniczne ludności w latach 2000–2019*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/sytuacja-demograficzna-polski-do-roku-2019-migracje-zagraniczne-ludnosci,16,1.html>
- GUS (2023a). *Główne kierunki emigracji i imigracji na pobyt stały w latach 1966–2023*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/>
- GUS (2023b). *Informacja o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2017–2022*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/migracje-zagraniczne-ludnosci/informacja-o-rozmiarach-i-kierunkach-emigracji-dlugookresowych-w-latach-2017-2022,18,1.html>
- GUS (2023c). *Sytuacja demograficzna Polski do 2022*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ludnosc/ludnosc/sytuacja-demograficzna-polski-do-roku-2022,40,3.html>
- GOLDYS A., KRZYŻOWSKA, Ł., STEC, M., i OSTROWSKI, Ł. (2012). *Zoom na UTW. Raport z badania*. Warszawa: Towarzystwo Inicjatyw Twórczych „ę”
- HARARI, Y. N. (2020). *21 lekcji na XXI wiek*. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- KRZYŻOWSKI, Ł. (2013). *Polscy migranci i ich starzejący się rodzice. Transnarodowy system opieki międzygeneracyjnej*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- MAĆKOWICZ, J., i WŃĘK-GOZDEK, J. (2018). Importance of Education in Old Age in the Context of Economical Migration of Adult Children. W: L. Chova, A. Martinez, i I. Torres (red.), *Edulearn 18: 10th International Conference on Education and New Learning Technologies* (s. 3378–3382). <https://doi.org/10.21125/edulearn.2018.0882>
- MAĆKOWICZ, J. (2017). *Osoby starsze jako ofiary przemocy w rodzinie. Ujęcie wiktymologiczne*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- RICHERT-KAŹMIERSKA, A., i FORKIEWICZ, M. (2013). Kształcenie osób starszych w koncepcji aktywnego starzenia się. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, 131, 127–139.
- SELWYN, N., GORARD, S., FURLONG, J., i MADDEN, L. (2003). Older Adults' Use of Information and Communications Technology in Every Day Life, *Aging and Society*, 23(5), 561–582. <https://doi.org/10.1017/S0144686X03001302>
- STAKE, R. E. (2009). Jakościowe studium przypadku W: N. K. Denzin, i Y. S. Lincoln (red.), *Metody badań jakościowych* (Tłum. K. Podemski) (s. 623–654). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- STĘPNIĘWSKA, K. (2017). *Jak budować więź dziecka z dziadkami, kiedy mieszkają daleko?*. <https://mamotoja.pl/male-dziecko/wychowanie/jak-budowac-wiez-dziecka-z-dziadkami-kiedy-mieszkaja-daleko-r1/>
- SZATUR-JAWORSKA, B., BŁĘDOWSKI, P., i DZIĘGLEWSKA, M. (2006). *Podstawy gerontologii społecznej*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza ASPRA.
- TARKOWSKI, A., KLIMCZUK, A., JASIEWICZ, J., FILICIAK, M., MIERZECKA, A., KISIŁOWSKA, M., i BOJANOWSKA, E. (2015). Taksonomia funkcjonalnych kompetencji cyfrowych oraz metodologia pomiaru poziomu funkcjonalnych kompetencji cyfrowych osób z pokolenia 50+. *SSRN Electronic Journal*, (1). <https://doi.org/10.2139/ssrn.2708226>
- TOMCZYK, Ł. ELISEO, M. A., COSTAS, V., SÁNCHEZ, G., SILVERIA, I. F., BARROS, M., AMADO-SALVATIERRA, H. i OYELERE, S. S. (2019). *Digital Divide in Latin America and Europe: Main Characteristics in Selected Countries*. 14th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI). Coimbra, Portugal. <https://doi.org/10.23919/CISTI.2019.8760821>
- TOMCZYK, Ł., MASCIA, M. L., GIERSZEWSKI, D., i WALKER, C. (2023). Barriers to Digital Inclusion Among Older People: A Intergenerational Reflection on the Need to Develop Digital Competences for the Group With the Highest Level of Digital Exclusion. *Innoeduca. International Journal*

- of Technology and Educational Innovation*, 9(1), 5–26. <https://doi.org/10.24310/innoeduca.2023.v9i1.16433>
- VENKATESH, V., THONG, J.Y.L., i XU, X. (2016). Unified Theory of Acceptance and Use of Technology. A Synthesis and the Road Ahead. *Journal of the Association for Information Systems*, 17(5), 328–376. <https://doi.org/10.17705/1jais.00428>
- VUORIKARI, R., KLUZER, S., i PUNIE, Y. (2022). *DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens – With New Examples of Knowledge, Skills and Attitudes*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- WILK, J. (2000). *Kulturowy kontekst wychowania w rodzinie*. Lublin: Wydawnictwo Episteme.
- WOJCIECHOWSKA, M. (2021). „Życie zaczyna się po 90”. Anna Kusiak ma 94 lata, konto na Instagramie i marzy o własnym reality show. *Wysokie Obcasy*, 06.08. <https://www.wysokieobcasy.pl/akcje-specjalne/7,158911,27402390,zycie-zaczyna-sie-po-90-anna-kusiak-ma-94-lata-konto-na.html?disableRedirects=true>
- WYATT, S. G., ALLISON, S., DONOGHUE, D., HORTON, P., i KEARNEY, K. (2003). *Evaluation of CMF Funded UK Online Centres – Final Report*. London: Hall Aitken Associates.
- ZIĘBA, M. S. (red.) (2008). *Migracje – wyzwania XXI wieku*. Lublin: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

ZNACZENIE KOMPETENCJI CYFROWYCH POLSKICH (EURO)DZIADKÓW W PODTRZYMYWANIU RELACJI W WNUKAMI

STRESZCZENIE

Zjawisko migracji zarobkowej młodego pokolenia przyczyniło się do powstania nowej kategorii pojęciowej, jaką są „eurodziadkowie”. Pozostawieni w Polsce seniorzy muszą zmierzyć się z samotnością i brakiem kontaktu fizycznego z wnukami. Część z nich podejmuje trud podtrzymania na odległość relacji z najmłodszym pokoleniem. Jest to możliwe dzięki posiadanym przez nich kompetencjom cyfrowym. Celem artykułu jest przedstawienie różnych form podtrzymywania relacji z wnukami przez polskich seniorów z wykorzystaniem nowoczesnych technologii. Zastosowaną metodą było zbiorowe studium przypadku (*multi-case study*) z wywiadem pogłębionym (IDI). Wyniki badań wskazują, że badane osoby wykazują duże zainteresowanie użytkowaniem nowoczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych (*Information and Communication Technologies – ICT*) w celu komunikowania się z wnukami przebywającymi poza granicami Polski. Seniorzy mają kompetencje cyfrowe z różnych obszarów. Zdobywają je w toku edukacji ustawicznej oraz rówieśniczej. Wykorzystują je przede wszystkim do nauki języków obcych, w których porozumiewają się wnuki, utrzymywania bliskich więzi z wnukami oraz przekazu norm i wartości związanych z polską kulturą i historią.

Słowa kluczowe: migracja; seniorzy; eurodziadkowie; kompetencje cyfrowe; technologie informacyjno-komunikacyjne

---

THE IMPORTANCE OF DIGITAL COMPETENCE
OF POLISH (EURO)GRANDPARENTS
FOR MAINTAINING RELATIONSHIPS WITH GRANDCHILDREN

SUMMARY

Economic migrations of the young generation have given rise to a new concept: Euro grandparents. Left behind in Poland, seniors face different aspects of loneliness and loosening up the relationships with their grandchildren. Some of them try to maintain long-distance relations with the youngest generation, which is made possible by their digital competence. The paper presents different ways in which Polish seniors maintain relationships using modern technologies. The research method was a multi-case study with an in-depth interview (IDI). The results show that the senior respondents are very interested in using modern information and communication technologies (ICT) to communicate with their grandchildren living abroad. They are digitally competent in different areas, which is helped by their life-long and peer-to-peer learning. They use these technologies mainly to learn the foreign languages of their grandchildren, maintain close relationships with them and pass on norms and values connected with Polish culture and history.

Keywords: migration; seniors; Euro grandparents; digital competence; information and communication technologies